

Dansens og musikkens rødder 33

Menuetten på Ærø – 2

af Ole Skov

I sidste nummer hørte vi om musikanterne og deres menuet i 1700-tallet. Den næste oplysning om menuet finder vi i Folkets Almanak for 1911, hvor der findes en farverig beskrivelse af et bondebryllup på Ærø. Artiklen 'Skyldes en gammel mand, der allerede har været død i mange år. Han har givet et interessant folkelivsbillede fra den tid, da han var barn'. Vi kan derfor konkludere, at beskrivelsen omhandler første halvdel af 1800-tallet. Selve bryllupsbeskrivelsen ligner dem, vi kender fra andre steder på landet:

"Der var ikke så få betænkeligheder til stede, da spørgsmålet om musikken og hvem, der skulle udføre den, kom på bane. Der var spillemænd nok i sognet, som kunne give musik til almindelig dans, men de var ikke samspillede, og desuden måtte ingen spille til bryllupper på landet uden at affinde sig med landets koncessionerede musikkorps, de såkaldte 'spilledrenge' i Gråstensmark, og den musik var dog den 'vildeste'. I købstaden var der en stadsmusikant, som nok kunne spille til baller og kendte de nymodens danse, som de fornemme brugte, men ikke landets gamle dansemusik, og blev han engageret måtte man affinde sig med Gråstensmusikanterne. Altså - det eneste rigtige var at tage 'spilledrengene', og til dem blev bedemanden selvfølgelig sendt, da der også dér fordredes en officiel indbydelse.

Man må ikke tro, at fordi de kaldtes 'drenge', så var dette musikkorps sammensat af unge kræfter. Næh, det var ældre mænd, hvilket kunne ses på deres barkedede næver, og den tilgivelige tung- heds, der lagdes i buen, når strygeinstrumenterne skulle trakteres. Det var et privilegeret korps, der på amtsstuen havde erlagt den afgift, der var bestemt for at blive medlem deraf. Man siger, at denne institution skriver sig fra den tid, da Ærø var udparcelleret til gud ved hvor mange Slesvig-Holstenske, Plönske, Got- torpske osv. hertuger, til hvilke der betaltes skat.

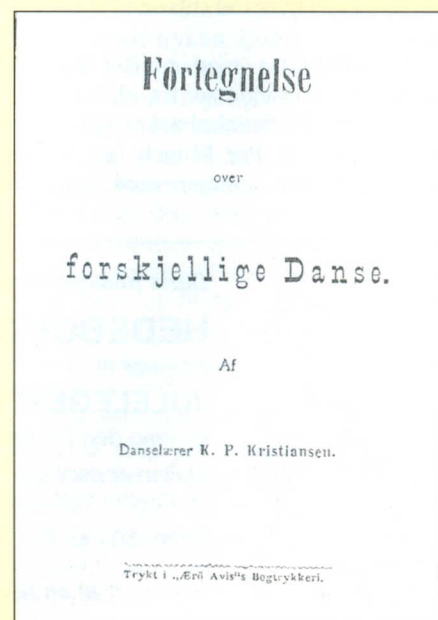
Brudetoget kommer til gården.

Efter at man har indtaget de forskellige madretter, snakket og røget lidt pibe, kan man fra den tomme stue høre klarinet og violin spille melodien af en gammel velkendt menuet, der virkelig udføres upåklageligt. Ind træder brudeparret og forloverne, hver med en kvindelig nærbeslægtet, for at træde den første dans. Menuet hører til de graciøse danse, og man skulle ikke tro, at disse øboere kunne lægge noget, som ligner ynde, i deres bevægelser. Alligevel tiltrak udførelsen af denne bryllupsmenuet, der dansedes af tre par, med brudeparret i midten, alle de tilstedeværende 'fornemmes' opmærksomhed i høj grad. Menuet afløstes af menuet. Enhver ung eller gammel skulle træde en sådan en med bruden, så lang kunne den ikke blive.

Det blev snart mørkt, og efter en del hujen og løben, hvor pigerne tog brudekronen af bruden og iførte hende sorte bånd, genoptoges dansen. Det begyndte med en vals, som brud og brudgom dansede sammen. Denne dans afløstes af en skotsk. En bondekarl, der nylig var hjemkommen fra tjenesten, havde på garnisonsstedets danseboder lært en hamborger eller rheinländer. Han blev set på med beundring. De 'fornemme'

kastede sig ud i en wienervals, men det var tydeligt, at hverken musikken eller størstedelen af deltagerne syntes videre godt om den slags dans, hvorimod menuet, kontrasejre og reel med en langsom vals stukket imellem atter satte liv i stedet".

På Ærø som så mange andre steder var det de gamle, der forsøgte at holde menuetten i live. De unge derimod, ville hellere danse de nye danse, der var kommet til landet. Menuetten havde derfor trange kår i de næste mange år, og den forsvandt flere steder. Den døde dog ikke helt ud, men blev blandt andet holdt i live af danselærerne. Menuet var ikke let at lære, det tog ofte lang tid, og da danselærere lever af undervisning, sørgede de selvfølgelig for, at den ikke forsvandt helt. De underviste ikke blot i købstæderne men rejste også rundt i landdistrikterne og udøvede deres gerning. På Ærø Avis's Bogtrykkeri fik danselærer K. P. Kristiansen i 1893 trykt en 'Fortegnelse over forskellige Danse'. Fortegnelsen er på 110 numre og indeholder ud over Galpind, Pismyren, Det franske sprog og Den uendelige også Menuet, der netop er nummer 110.

Danseoversigt.

Folkedansbevægelsen opstod omkring år 1900. På den tid sendte Foreningen til Folkedansens Fremme (FFF) folk ud for at optegne dans og musik - nogle gange i samarbejde med Dansk Folkemindesamling. I 1918 sendtes Ellen Grüner-Nielsen på en indsamlingsrejse til Ærø. I Store Rise fandt hun en masse danse deriblandt mollevit og nogle varianter af den. I Ellen Grüner-Nielsens renskrevne notater kan vi læse:

‘Vi begyndte i St. Rise hos gårdmand Hans Andersen på ca. 60 år. Han viste sig at være en af mine bedste kilder, både han og konen hjalp os. Hun dansede med, og han spillede. Min mand noterede melodierne, da de ikke fandtes nedskrevne. Jeg var hos dem i hvert tilfælde 3 gange, men måtte gå forgæves et par gange, når de klippede får. Hvad vi hørte vestpå og ad Marstal var, at det var i St. Rise, de kunne de gamle danse.’

Ellen Grüner-Nielsen (1884-1972)

Ellen Grüner-Nielsen betragtede ikke sig selv om en god danser og syntes selv, at hun havde haft svært ved at formulere dansebeskrivelserne. De blev da heller ikke på dette tidspunkt benyttet til udgivelse.

Så i 1930'erne tog Ane-Marie Kjellerup til Ærø, hvor mollevitten blev optegnet igen og denne gang også hos Hans Andersen. Hun havde af FFF lånt Ellen Grüner-Nielsens oprindelige optegnelser og kunne derfor sammenligne sine egne notater med dem fra 1918. Dansen fik form, og den blev taget med i ‘Gamle Danse fra Fyn og Øerne’, der udkom i 1941. Næppe var

heftet udkommet, før der kom ramaskrig fra forskellig side og også fra Ærø - sådan var dansen ikke!

Da den gamle Hans Andersen fra Store Rise var omkring 60 år i 1918, levede han jo nok ikke mere eller var så gammel, at han ikke kunne huske noget. Svend Clemmensen fra FFF forsøgte derfor at kontakte Ærø-folk forskellige steder i landet for at få hjælp og mulige kontakter på Ærø. Han fik en del henvisninger fra spillemænd, lærere osv., men alle henviste de til Hans Andersen, der jo altså levede endnu. Han blev derfor kontaktet, men mente dog ikke, at han kunne hjælpe med noget. Han var jo gammel, kunne ikke huske så meget og ikke spille mere. Det stillede Svend Clemmensen sig ikke tilfreds med, så langt om længe ved hjælp af datteren kom et besøg istand, og han rejste til Ærø i 1948 sammen med Hans Nielsen fra Odense.

Svend Clemmensen (1901-1971)

De indlogerede sig på hotel i Ærøskøbing og tog bussen ud til Store Rise. Da de kom til Hans Andersens hus, bankede de på, men da ingen svarede, gik de indenfor og råbte ‘goddag’. Kort efter dukkede Hans Andersens datter op og fortalte, at han sov til middag. Hans Andersen, der var godt oppe i 80'erne, kom efter nogen tid ud, og spurgte, hvad de ville. ‘Jo, vi kommer for at høre om mollevitten - det siges, at der er noget galt med vor beskrivelse’. Hans Andersen svarede, at han jo allerede i 1918 havde givet forklaringen til Ellen Grüner-Nielsen og senere igen til Ane Marie Kjellerup, og at de havde fået gode forklaringer, så der kunne vel ikke være noget at misforstå.

Efter lidt snak frem og tilbage sagde

Hans Andersen, at han ikke kunne komme ind på det med dansen, for han havde været spillemænd. Det lykkedes dog at få ham til at hente sin violin, men ‘jeg kan ikke spille mere, fingrene er blevet for krogede’.

Svend Clemmensen og Hans Nielsen fik ham til at spille lidt og prøvede at danse dertil, men hver gang de kom til stedet, hvor rækkerne bytter plads, råbte Hans Andersen - Nej! Han kunne ikke sige, hvad der var galt, men kun at det var galt. De prøvede at danse flere gange, men intet hjælp, de fik et - Nej! hele tiden.

Pludselig sagde han så: Hvornår skal I hjem? - ‘Ikke før vi har fået svar på det, vi kom efter’, svarede Svend Clemmensen. Så kaldte Hans Andersen på sin datter og bad hende ‘ringe til dem’. Der var ikke tale om hvem, men om at de bare skulle komme på kroen kl. 20.00.

Hans Andersen kom gående til kroen kl. 20.00 og lidt efter kom ‘de gamle’. Hans Andersen sagde derefter: ‘Så kan vi godt begynde’. Han havde helt ‘glemt’, at han ikke kunne spille mere, og spillede derefter fra kl. 20.00 til 00.15 kun afbrudt af en kort kaffepause - der blev danset og danset mollevit hele den aften. Når der var noget Svend Clemmensen og Hans Nielsen var i tvivl om, tog de hver deres gamle kone ud, og dansede med så de selv fik lært dansen.

Sådan kom mollevitten på plads, og beskrivelsen af rækkebyttet blev korrigeret i næste udgave af ‘Gamle Danse fra Fyn og Øerne’, der udkom i 1949.

Nogle danse var døgnfluer, de overlevede ikke i mange år. Måske fordi de var for kedelige, for svære eller fordi musik og dans ikke var i harmoni. Nogle forsvandt nok også, fordi den tilhørende musik ikke var ‘lyttevenlig’.

Menuet eller mollevit, som den nogle steder kaldtes, er bestemt ikke blandt disse danse. Det er værdige danse til god musik. Det, at menuet har overlevet i over 300 år, gør den til noget særligt, også selvom den har haft sine ‘nedture’. Man skulle næsten tro, at den har ‘ni liv ligesom katten’. Lad os håbe, at mollevitten fra Ærø nu er så godt beskrevet, at den vil blive danset i mange år endnu.

Kildehenvisninger

Arkivalier i Landsarkivet i Odense

Folkets Almanak 1911

Optegnelser i Foreningen til Folkedansens Fremmes arkiv

Båndoptagelse fra 1962 med Svend Clemmensen